

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ХАБАРШЫСЫ

Педагогикалық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

ВЕСТНИК ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА

Педагогическая серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-2661

№ 2 (2025)

Павлодар

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Педагогическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ03VPY00029269

выдано

Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области педагогики,
психологии и методики преподавания

Подписной индекс – 76137

<https://doi.org10.48081/EZPK4817>

Бас редакторы – главный редактор

Аубакирова Р. Ж.

д.п.н. РФ, к.п.н. РК, профессор

Заместитель главного редактора

Жуматаева Е., *д.п.н., профессор*

Ответственный секретарь

Каббасова А. Т., *PhD доктор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Мағауова А. С.,

д.п.н., профессор

Бекмағамбетова Р. К.,

д.п.н., профессор

Самекин А. С.,

доктор PhD, ассоц. профессор

Син Куэн Фунг Кеннет,

д.п.н., профессор (Китай)

Желвис Римантас,

д.п.н., к.псих.н., профессор (Литва)

Авагян А. В.,

д.п.н., ассоц. профессор (Армения)

Томас Чех,

д.п.н., доцент п.н. (Чешская Республика)

Шокубаева З. Ж.,

технический редактор

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

FTAMP 14.15.23

<https://doi.org/10.48081/YJBP2934>

***Б. С. Юсупова¹, Р. Ж. Тулкина², А. Ю. Хаймулдина³,
А. Е. Мейрамғалиева⁴, А. К. Шаймерденова⁵**

^{1,2,3,4,5}Торайғыров университеті,

Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

*e-mail: yusupova_batiya@mail.ru

¹ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6028-9094>

²ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2646-2601>

³ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8683-2358>

⁴ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4051-3778>

⁵ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1990-7761>

ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ МӘСЕЛЕСІНЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КӨЗҚАРАС: БІЛІМ БЕРУ МЕКТЕПТЕРІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ҚАБЫЛДАУЫН ТАЛДАУ

Бұл зерттеу білім беру мектептері мұғалімдерінің тұрмыстық зорлық-зомбылықты қабылдауын зерттеуге арналған. Жұмыстың негізгі мақсаты мұғалімдердің тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселесіне деген хабардарлық деңгейін, көзқарасы мен қабылдауын анықтау, сондай-ақ олардың оқушылар арасында осындай жағдайларды анықтауға және оларға жасау беруге дайындығын талдау болды. Зерттеу аясында сауалнама жүргізілді, оған әр түрлі жастағы мұғалімдер, жұмыс өтілі және мамандануы қатысты.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, педагогтардың көпшілігі тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселесінің ауырлығын біледі, бірақ көбінесе тиімді араласу үшін білім мен дағдылардың жетіспеушілігіне тап болады. Мұғалімдердің қабылдауына әсер ететін негізгі факторлар, соның ішінде мәдени стереотиптер, кәсіби тәжірибе және қол жетімді әдістемелік қолдау деңгейі анықталды. Талдау сонымен қатар мұғалімдерге зорлық-зомбылық жағдайларын уақтылы анықтау және олардың алдын алу үшін қосымша тренингтер мен қолдау қажет екенін көрсетті.

Жүргізілген зерттеу мұғалімдерді тұрмыстық зорлық-зомбылықпен күресуге бағытталған білім беру және профилактикалық бағдарламаларға тартудың маңыздылығын көрсетеді. Нәтижелер педагогтарды оқыту стратегияларын әзірлеуге, әдістемелік

ұсыныстар жасауға және білім беру мекемелері, отбасылар және әлеуметтік қызметтер арасындағы өзара әрекеттесуді жақсартуға пайдалы болуы мүмкін.

Кілтті сөздер: мұғалімдер, зорлық-зомбылық, тұрмыстық зорлық-зомбылық, отбасы, қабылдау.

Кіріспе

Зорлық-зомбылық – бұл бақылауды орнату, жәбірленушіні қорқыту мен қорқыныш сезімін тудыру мақсатында физикалық, ауызша, рухани және экономикалық қорлауды қамтитын әрекеттердің қайталанатын циклі. Бұл құбылыс шеңберінде нақты іс-әрекеттерді немесе физикалық, жыныстық, психологиялық және экономикалық зорлық-зомбылық қаупін қамтитын әйелдерге, балаларға және т.б. қатысты зорлық-зомбылыққа ерекше назар аударылады. Сондай-ақ, бұл құбылыс агрессормен жақын немесе басқа маңызды қарым-қатынаста болған жәбірленушіге бағытталған жыныстық сипаттамаларға байланысты зорлық-зомбылықты қамтиды [1, 68–73-бб.].

Бұл мәселені зерттеудің өзектілігі педагог-психолог, әлеуметтік педагог және бала құқықтары жөніндегі уәкіл сияқты жаңа кәсіби рөлдерді енгізумен расталады. Сонымен қатар, жыныстық, физикалық және эмоционалдық зорлық-зомбылықтың әртүрлі түрлерінен зардап шеккен адамдарға қолдау көрсететін мамандандырылған ұйымдар құрылады [2, 162-б.]. Зорлық-зомбылық көріністері әртүрлі және оларды бірнеше негізгі түрлерге жіктеуге болатындығын ескеру маңызды:

Физикалық зорлық-зомбылық – ұру, итеру, тепкілеу, жарақат алу және басқа да жарақаттар сияқты дене жарақаттарымен байланысты тікелей немесе жанама әсерлерді қамтиды.

Жыныстық зорлық-зомбылық – жәбірленушіге оның еркіне қайшы келетін жыныстық әрекеттерді зорлық-зомбылықпен, қорқытумен немесе алдау арқылы мәжбүрлейтін әрекет [3, 33-б.].

Психологиялық зорлық-зомбылық – жәбірленушінің психологиялық жағдайына зиян келтіруге бағытталған, қорлау, қорқыту, бопсалау немесе қадағалау арқылы көрінетін зорлық-зомбылық түрі [4, 492-б.].

Экономикалық зорлық-зомбылық – бұл қаржылық ресурстарға қол жетімділікті шектеуге байланысты материалдық қысым. Бұл білім алуға тыйым салу, жұмысқа орналасу мүмкіндігінен айыру, кірістерді бақылау немесе қаржылық қолдаудан толық айыру түрінде көрінуі мүмкін. Осылайша, зорлық-зомбылық түрлерін түсіну және саралау зардап шеккендердің алдын-алу мен көмек көрсетудің тиімді шараларын әзірлеудің қажетті шарттары болып табылады. Мамандандырылған мамандардың енгізілуі

және әлеуметтік институттардың дамуы қазіргі қоғамдағы осы құбылысқа қарсы күрестің маңыздылығын түсінудің артып келе жатқанын көрсетеді [5, 127–134-бб.].

Материалдар мен әдістер

Зерттеу жүргізу үшін сауалнама әдісі қолданылды және SPSS бағдарламасымен өңделді. Тұрмыстық зорлық зомбылық мәселесін қабылдауды зерттеу мақсатында төрт тақырыптық блокта сауалнама сұрақтары қалыптастырылды.

Сауалнама – бұл респонденттер өздерінің көзқарастарын, пікірлерін, білімдерін немесе мінез-құлқын зерттеуге бағытталған сұрақтары бар құрылымдық немесе жартылай құрылымдалған сауалнама парағын толтыратын деректерді жинау әдісі. Сауалнамада пікірлерді сандық бағалау үшін жабық сұрақтар (жауап таңдауымен) қолданылды. Мұғалімдердің қарым-қатынасының терең аспектілерін анықтауға мүмкіндік беретін сапалы ақпарат жинауға арналған ашық сұрақтар.

Үлгіні анықтау: Объективтілік үшін әртүрлі жас категориялары, жұмыс өтілі және мамандандырулары бар әртүрлі білім беру мекемелерінің педагогтары тартылды.

Деректерді жинау: офлайн-қағаз сауалнамаларды тарату және толтыру.

SPSS (Statistical package for the Social Sciences) – әлеуметтік зерттеулерде кеңінен қолданылатын статистикалық деректерді өңдеу бағдарламалық құралы. Сауалнамалардан алынған жауаптар SPSS-ке жіберілді, онда әр сұраққа және жауап санатына код берілді. SPSS бағдарламасы орташа мәндерді, медианаларды, стандартты ауытқуларды есептеуге мүмкіндік берді [6];[7];[8].

Нәтижелер мен талқылаулар

Тұрмыстық зорлық-зомбылық проблемасын педагогикалық бағалауды зерделеу мақсатында Павлодар облысының жалпы білім беретін мектептерінің мұғалімдері арасында осы мәселені қабылдауды талдау жүргізілді. Жүргізілген зерттеу нәтижелері тұрмыстық зорлық-зомбылықты қабылдауды, оның көріну формаларын, себептерін, алдын алу әдістерін, сондай-ақ азаматтардың осы мәселеге қатысты хабардар болу, төзбеушілік және жауапкершілік деңгейін бағалауға мүмкіндік берді.

Іріктеме сипаттамасы: сауалнаманың іріктелген жиынтығы 1000 респондентті құрады.

Білім беру мектептері мұғалімдерінің арасында тұрмыстық зорлық-зомбылықтың себептері мен нысандарын анықтау үшін өлшем жүргізілді, онда респонденттерге мынадай сұрақтарды қамтитын сауалнамадан өту ұсынылды (1-кесте).

Зерттеудің бірінші блогының нәтижелері аймақтағы отбасылардағы зорлық-зомбылық проблемасының маңыздылығын анықтады. Мұғалімдердің жауаптарына сәйкес, зорлық-зомбылық кез-келген үшінші отбасында болады, бұл респонденттердің жалпы санының 61 % құрады. Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың себептерінің арасында респонденттер дағдарыстың әлеуметтік-экономикалық салдарын, серіктестердің сындарлы диалог құра алмауын және эмоцияларды басқара алмауын атап өтті. Сауалнамаға қатысқан мұғалімдердің ең көп үлесі – 36 % бұл құбылыстың негізгі себептері ретінде жұмыссыздық пен әлеуметтік тұрақсыздықты анықтайды.

Отбасылардағы зорлық-зомбылық түрлерін талдау да зерттеу тақырыбына айналды. Респонденттердің көпшілігінің пікірінше, ең көп тарағаны – физикалық зорлық-зомбылық (45 %), одан кейін моральдық және психологиялық қысым (33 %). Бұл нысандар Павлодар облысының аумағында отбасылық қақтығыстарда басым. Нәтижелер тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу және осы мәселені шешуде мұғалімдердің әлеуметтік жауапкершілігін арттыру үшін кешенді тәсілдерді әзірлеу қажеттілігін көрсетеді.

1-кесте – Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың себептері мен нысандарын бағалау

Павлодар облысының қалалары мен аудандары														
№	Көрсеткіштер	Павлодар қ.	Екібастұз қ.	Ақсу қ.	Ақтоғай ауданы	Баянауыл ауданы	Жезоцин ауданы	Ертіс ауданы	Май ауданы	Павлодар ауданы	Успен ауданы	Шарбақты ауданы	Терекөт ауданы	Ақсулы ауданы
	Сіздің ойыңызша, біздің облыста отбасындағы зорлық-зомбылық, тұрмыстық зорлық-зомбылық деп аталатын мәселе бар ма, жоқ па? %													
1	Иә, бар	79,2	82,9	80	23,1	40,8	44,2	43,3	63,2	33,3	57,1	44	40,0	0
2	Жоқ	9,4	10,8	8,4	46,2	22,5	20,9	16,7	15,8	25	14,3	16	15,6	100
3	Жауап беру қиын	11,3	6,3	11,6	30,7	36,7	34,9	40	21,1	41,7	28,6	40	44,4	0
	Сіздің ойыңызша, отбасындағы зорлық-зомбылықтың негізгі себептері қандай? %													
1	Жұмыссыздық, әлеуметтік тәртіпсіздік	20,7	19,6	35,8	34,6	38,8	39,5	33,3	47,4	33,3	53,1	64	58,7	65
2	Маскүнемдік, шапқорлық	38,7	39,3	31,6	30,8	36,7	27,9	33,3	26,3	41,7	24,5	12	21,7	20
3	Туыстарының отбасы өміріне араласуы	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	Отбасындағы материалдық проблемалар	0	1,8	2,1	0	2	2,3	3,3	5,3	8,3	6,1	4	4,3	10

Павлодар облысының қалалары мен аудандары														
№	Көрсеткіштер	Павлодар қ.	Екібастұз қ.	Ақсу қ.	Ақтоғай ауданы	Баянауыл ауданы	Жезин ауданы	Ертіс ауданы	Май ауданы	Павлодар ауданы	Үспен ауданы	Шарбақты ауданы	Тереккөл ауданы	Ақсулы ауданы
5	Күйеуі мен әйелі арасындағы адами қарым-қатынас нашар	33	10,7	7,4	7,7	4,1	7	6,7	0	0	4,1	4	2,2	0
6	Білім мен мәдениеттің төмен деңгейі	0	0	2,1	3,8	2	2,3	3,3	5,3	8,3	4,1	0	4,3	0
7	Елдегі қиын әлеуметтік-экономикалық жағдай	0	0	2,1	7,7	4,1	2,3	6,7	5,3	8,3	4,1	0	4,3	0
8	Жауап беру қиын	7,6	28,6	18,9	15,4	12,2	18,6	13,3	10,5	0	4,1	0	4,3	5
Сізге белгілі зорлық-зомбылық жағдайлары қандай болды? %														
1	Физикалық зорлық-зомбылық	31,2	34,8	37,6	37,5	35,6	40,5	35,7	44,4	30	35,7	43,5	50,0	37,5
2	Экономикалық зорлық-зомбылық	9,4	8,9	6,5	0	4,4	4,8	3,6	5,6	0	0	0	2,3	0
3	Моральдық, психологиялық зорлық-зомбылық	9,4	9,8	14	12,5	22,2	14,3	25	22,2	40	31	21,7	20,4	12,5

Павлодар облысының қалалары мен аудандары														
№	Көрсеткіштер	Павлодар қ.	Екібастұз қ.	Ақсу қ.	Ақтоғай ауданы	Баянауыл ауданы	Жеззин ауданы	Ертіс ауданы	Май ауданы	Павлодар ауданы	Успен ауданы	Шарбақты ауданы	Терекөт ауданы	Ақсулы ауданы
4	Жыныстық зорлық-зомбылық	9,4	8,9	6,5	4,2	4,4	4,8	3,6	0	0	0	0	2,3	0
5	Жауап беру қиын	40,6	37,5	35,5	45,8	33,3	35,7	32,1	27,8	30	33	34,8	25	50
Сіздің ойыңызша, отбасындағы зорлық-зомбылықтың қандай түрлері жиі кездеседі? %														
1	Физикалық зорлық-зомбылық (ұрып-соғу, күш қолдану арқылы қорқыту және т.б.)	31,1	34,8	40,0	38,5	55,3	44,2	60,7	52,6	72,7	67,4	54,2	52,2	75
2	Экономикалық зорлық-зомбылық (ақшамен айналысатын шарғы жасау, отбасының бір мүшесінің екіншісіне қаржылық тәуелділігі, ақшаны алып алу, ақшаны басқаруға тыйым салу және т. б.)	9,4	10,7	10,5	19,2	6,4	9,3	7,1	10,5	9,1	8,7	4,2	10,9	10

Павлодар облысының қалалары мен аудандары														
№	Көрсеткіштер	Павлодар қ.	Екібастұз қ.	Ақсу қ.	Ақтоғай ауданы	Баянауыл ауданы	Жезқазған ауданы	Ертіс ауданы	Май ауданы	Павлодар ауданы	Успен ауданы	Шарбақты ауданы	Терекөлет ауданы	Ақсулы ауданы
3	М о р а л ь д ы қ , психологиялық зорлық-зомбылық (қорқыту, қорлау, тыйым салу және т. б.)	39,6	35,7	35,8	30,8	29,8	34,9	25	36,8	18,2	23,9	37,5	32,6	10
4	Жыныстық зорлық-зомбылық (зорлау, жыныстық қудалау және т. б.)	19,8	18,8	13,7	11,5	8,5	11,6	7,1	0	0	0	4,2	4,3	5

Зерттеудің екінші блогы аясында тұрмыстық зорлық-зомбылыққа бейім халық топтарына қатысты респонденттердің бағалауына талдау жасалды (2-кесте). Алынған мәліметтерге сәйкес, мұғалімдердің 44 % отбасында әйелдерге жиі қатыгездік көрсетілетінін атап өтті. Екінші орында балалар (20 %), ал ерлер, қарттар және мүгедектер әр санат бойынша 5 % құрады. Отбасындағы зорлық-зомбылық жағдайына отбасылардың қатысу дәрежесін нақтылау үшін респонденттерге «сіз өзіңіздің отбасыңыздың біреуінде тұрмыстық зорлық-зомбылық болған жағдайға тап болдыңыз ба?» деген сұрақ қойылды. Нәтижелер сауалнамаға қатысқандардың 73 % мұндай тәжірибенің жоқтығын көрсетті, ал 8 % олардың отбасы мүшелерінің бірі тұрмыстық зорлық-

зомбылыққа ұшырағанын атап өтті. Деректерді талдау Павлодар облысында зорлық-зомбылық жағдайлары тіркелген отбасылардың үлесі салыстырмалы түрде аз екенін көрсетеді. Алайда, бұл мәселеге назар аудару кез-келген түрдегі зорлық-зомбылықтың алдын алу және оның әлеуметтік жағымсыз салдарын азайту үшін қажет.

2-кесте – Тұрмыстық зорлық-зомбылыққа ұшыраған контингентті бағалау

№ Көрсеткіштер		Павлодар облысының қалалары мен аудандары													
		Павлодар қ.	Екібастұз қ.	Ақсу қ.	Ақтоғай ауданы	Баянауыл ауданы	Жезгин ауданы	Ертіс ауданы	Май ауданы	Павлодар ауданы	Успен ауданы	Шарбақты ауданы	Тереккөл ауданы	Ақжүз ауданы	
Сіздің ойынша, отбасында, үйде зорлық-зомбылыққа кім жиі ұшырайды? %															
1	Ерлер	9,4	8,9	6,3	0	2,1	2,3	3,3	0	0	0	8	2,2	5	
2	Әйелдер	31,1	36,6	37,9	53,8	39,6	46,5	46,7	36,8	58,3	77,6	44	47,8	75	
3	Балалар	19,8	17,9	27,4	11,5	18,8	23,3	10,0	47,4	8,3	4,1	24	37	0	
4	Отбасының қарт мүшелері	9,4	8,9	6,3	0	0	4,7	3,3	0	0	0	0	2,2	5	
5	Отбасындағы мүгедектер	0	0	0	7,7	6,3	0	0	0	0	0	0	0	0	
6	Жауап беру қиын	30,2	27,7	22,1	26,9	33,3	23,3	36,7	15,8	33,4	18,4	24	10,9	15	
		Айтыңызшы, Сіздің отбасыңыздың бір мүшесі тұрмыстық зорлық-зомбылыққа ұшыраған жағдайын кездестірдіңіз бе? %													

		Павлодар облысының қалалары мен аудандары													
№	Көрсеткіштер	Павлодар қ.	Екібастұз қ.	Ақсу қ.	Ақтоғай ауданы	Баянауыл ауданы	Жезқазған ауданы	Ертіс ауданы	Май ауданы	Павлодар ауданы	Үспен ауданы	Шарбақты ауданы	Терекөз ауданы	Ақжүз ауданы	
1	Иә	9,4	11,6	8,4	7,7	8,2	7,0	6,7	10,5	8,3	4,1	0	6,5	5	
2	Жоқ	70,8	69,6	75,8	73,1	73,5	76,7	63,3	79	66,7	67,3	76,0	84,8	80	
3	Жауап беру қиын	19,8	18,8	15,8	19,2	18,4	16,3	30	10,5	25	28,6	24,0	8,7	15	

Зерттеменің келесі блогының аясында респонденттерге гипотетикалық сценарий ұсынылды, онда олар көршілерінің отбасындағы зорлық-зомбылық жағдайына куә болды (3-кесте). Алынған мәліметтер негізінде респонденттердің көпшілігі (37 %) араласуға және полиция шақыруға дайын екендіктерін білдірді. Респонденттердің бір бөлігі (24 %) араласпайтынын айтты, ал 18 % жанжалға қатысушыларды татуластыруға дайын. Респонденттердің аз бөлігі (12 %) жәбірленушіге мамандандырылған мекемеге көмек сұрауға кеңес беретіндерін және 9 % жауап беруде қиындықтарға тап болғанын көрсетті. Сондай-ақ, халықты тұрмыстық зорлық-зомбылық фактілері туралы хабардар ету зерттелді. Нәтижелерге сәйкес, мұндай жағдайлар туралы негізгі ақпарат көздері бұқаралық ақпарат құралдары (42 %) және әлеуметтік желілер (27 %) болып табылады. Респонденттердің тек 5 % жұмыс орнында ақпарат алады. Алайда сауалнамаға қатысушылардың 26 % нақты ақпарат көзін көрсетуде қиындықтарға тап болды.

3-кесте – Зорлық-зомбылық мәселелері бойынша халық арасындағы ақпараттылықты бағалау

Павлодар облысының қалалары мен аудандары														
№	Көрсеткіштері	Павлодар қ.	Екібастұз қ.	Ақсу қ.	Ақтоғай ауданы	Баянауыл ауданы	Жезқазған ауданы	Ертіс ауданы	Май ауданы	Павлодар ауданы	Успен ауданы	Шарбақты ауданы	Тереңкөл ауданы	Ақсулы ауданы
	Жағдайды елестетіп көріңіз – сіз көршілеріңіздің отбасында (үйде, басталдақта) кез-келген адам отбасының басқа мүшесіне қатыгездіктен қарайтын, оған зорлық-зомбылықтың бір немесе басқа түрін (физикалық, моральдық, экономикалық, жыныстық) көрсететін жағдайға куә болдыңыз. Бұл жағдайда сіз қандай ұстанымға ие боласыз? %													
1	Мен оған араласпаймын	29,2	26,8	24,2	23,1	24,5	23,3	30	26,3	25	18,4	16	17,4	15
2	Мен араласып, полиция шақырамын	30,2	32,1	36,8	23,1	46,9	39,5	40	42,1	50	46,9	44	47,8	25
3	Мен араласып, татуластыруға тырысамын	20,8	19,6	21,1	26,9	10,2	20,9	6,7	21,1	0	0	12	21,7	35
4	Мен араласып, зорлық-зомбылық құрбанына тиісті мекемеден көмек сұрауға кеңес беремін	9,4	8,9	10,5	19,2	14,3	9,3	16,7	10,5	25	20,4	8	10,9	10
5	Жауап беру қиын	10,4	12,5	7,4	7,7	4,1	7,0	6,7	0	0	14,3	20	2,2	15
Зорлық-зомбылық фактілері туралы ақпаратты қайдан аласыз? %														
1	БАҚ (бұқаралық ақпарат құралдары)	49,1	49,1	38,9	50,0	42,9	37,2	33,3	36,8	41,7	38,8	32	26,1	50
2	Әлеуметтік желілер (Инстаграм, телеграмм, ватсап, вк, ютуб және т.б.)	10,4	12,5	28,4	19,2	32,7	34,9	30,0	42,1	33,3	36,7	40	54,3	45
3	Таныстардан, туыстардан, достардан	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	Жұмыс орнында	0	0,9	4,2	3,8	8,2	4,7	10	10,5	25	14,3	4	8,7	0
5	Жауап беру қиын	40,6	37,5	28,4	26,9	16,3	23,3	26,7	10,5	0	10,2	24	10,9	5

Зерттеу жүргізу барысында респонденттердің тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайларына (полиция, дағдарыс орталықтары, әлеуметтік қызметтер) осы сұрақ бойынша айналысатын қызметтердің жұмысы туралы пікірлеріне талдау жүргізілді (4-кесте). «Қызметтің деректері сіздің аймағыңыздағы тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайларына жауап бере ме?» респонденттердің 51 % қызметтердің жауап беретініне сенім білдірді. Алайда, сауалнамаға қатысқандардың 18 % теріс жауап берді, ал 31 % бұл сұраққа жауап беру қиынға соқты. Халықтың әлеуметтік қызметтер мен Сенім телефондары туралы хабардарлық деңгейін зерттеу үшін келесі сұрақ қойылды: «сіз өзіңіздің аймағыңыздағы отбасылық зорлық-зомбылық құрбандарына көмектесетін кез-келген әлеуметтік қызметтерді, сенім телефондарын білесіз бе?». Нәтижелер халықтың хабардарлығының жеткіліксіздігін көрсетеді. Респонденттердің тек 32 % мұндай қызметтердің жайлы хабардар екенін көрсетті, ал 30 % теріс жауап берді, сонымен қатар 38 % жауап беру қиынға соқты. Деректерді талдау халықтың жұмыс істеп тұрған әлеуметтік қызметтер мен сенім телефондары туралы хабардарлығын арттыруға бағытталған ақпараттық жұмысты күшейту қажеттігін көрсетеді. Хабардарлықтың жеткіліксіз деңгейі тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына көмектің қолжетімділігін айтарлықтай төмендетуі және құқық қорғау органдарымен және дағдарыс орталықтарымен тиімді өзара іс-қимылға кедергі келтіруі мүмкін.

4-кесте – Зорлық-зомбылыққа қарсы күрес бойынша әлеуметтік қызметтердің жұмысына қанағаттануды бағалау

Павлодар облысының қалалары мен аудандары														
№	Көрсеткіштер	Павлодар қ.	Екібастұз қ.	Ақсу қ.	Ақтоғай ауданы	Баянауыл ауданы	Жезқазған ауданы	Ертіс ауданы	Май ауданы	Павлодар ауданы	Успен ауданы	Шарбақты ауданы	Тереккөл ауданы	Ақкүлы ауданы
	Сіздің ойыңызша, қызметтер (полиция, дағдарыс орталықтары, әлеуметтік қызметтер) сіздің аймағыңыздағы тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайларына жауап бере ме? %													
1	Иә	60,4	55,9	50,5	50	46,9	48,8	50	31,6	41,7	38,8	44	41,3	70
2	Жоқ	9,4	9,9	18,9	15,4	26,5	18,6	26,7	31,6	41,7	28,6	8	28,3	10
3	Жауап беру қиын	30,2	34,2	30,5	34,6	26,5	32,6	23,3	36,8	16,7	32,7	48	30,4	20
	Айтынызшы, сіз зорлық-зомбылықтың құрбаны болған адамдарға көмектесетін қандай да бір мемлекеттік мекемелер, әлеуметтік қызметтер, дағдарыс орталықтары, қоғамдық ұйымдар, сенім телефондары туралы білесіз бе? %													
1	Жоқ,білмеймін	30,2	30,4	31,9	42,3	29,2	33,3	23,3	42,1	25	16,3	16,7	36,4	45
2	Иә, білемін	19,8	20,5	28,7	11,5	45,8	31	43,3	31,6	66,7	59,2	37,5	40,9	25
3	Жауап беру қиын	50	49,1	39,4	46,2	25,0	35,7	33,3	26,3	8,3	24,5	45,8	22,7	30

Қорытынды

Талдау көрсеткендей, мұғалімдер тұрмыстық зорлық-зомбылық проблемасының маңыздылығын түсінеді, оның отбасыларда таралуын атап өтеді. Респонденттердің пікірінше, зорлық-зомбылықтың негізгі себептері әлеуметтік-экономикалық қиындықтар, эмоционалды мәдениеттің төмен деңгейі, сондай-ақ қақтығыстарды тиімді жеңе алмау болып табылады. Зорлық-зомбылықтың басым түрлері физикалық және психологиялық деп аталды. Мұғалімдердің көпшілігі тұрмыстық зорлық-зомбылықтың негізгі құрбандары әйелдер мен балалар деп санайды. Педагогтар зорлық-зомбылыққа қарсы жеке тәжірибесі салыстырмалы түрде төмен болды, бірақ бұл тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселелерінде ашықтықтың жеткіліксіздігін де, хабардарлықтың төмендігін де көрсетуі мүмкін.

Тұрмыстық зорлық-зомбылық жағдайындағы мұғалімдердің мінез-құлқы әртүрлі: кейбіреулері араласуға және тиісті қызметтерді тартуға дайын, ал басқалары пассивті позицияны алады. Мәселе туралы негізгі ақпарат көздері бұқаралық ақпарат құралдары мен әлеуметтік желілер көрсетілсе, бұл осы бағытта мамандандырылған білім беру мазмұнының жеткіліксіз болуын көрсетеді. Әлеуметтік қызметтердің жұмысын бағалау респонденттердің бір бөлігі олардың қызметін тиімді деп санайтынын анықтады, алайда қолданыстағы қызметтер мен олардың байланыстары туралы хабардар болу деңгейі төмен болып қала береді. Бұл осы бағыттағы ағарту жұмыстарын жандандыру қажеттігін көрсетеді.

Осы зерттеуді жүргізу барысында, тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл саласындағы құзыреттерді қалыптастыруға бағытталған педагогтар үшін білім беру бағдарламаларын дамыту қажеттілігін көрсетеді. Мұғалімдердің қолда бар көмек ресурстары туралы хабардарлығын арттыру, сондай-ақ олардың профилактикалық іс-шараларға қатысуын және отбасылардың әл-ауқатын қолдауды күшейту маңызды.

Пайдаланылған деректер тізімі

1 **Бадамшин, И. Д., Набиев, Ф. Ф.** Семейно-бытовое насилие : понятие, виды, причины [Текст] // Общество, право, государственность: ретроспектива и перспектива. – 2020. – № 2(2). – С. 68–73.

2 **Токсанова, М. Б.** Государственная система профилактики бытового насилия в Республике Казахстан: учебное пособие [Текст]. – Алматы : Альманахъ, 2021. – 162 с.

3 **Колесников, Ю. Ю.** Криминализация и декриминализация семейно-бытового насилия : обзор современного уголовного законодательства

[Текст] // Новый Казахстан : актуальные тенденции развития правовой, экономической и социальной систем государства : материалы международной научно-практической конференции. – 2023. – С. 33–38.

4 **Муканова, З. А.** Бытовое насилие как одна из проблем законодательства Республики Казахстан [Текст] // Новый Казахстан : актуальные тенденции развития правовой, экономической и социальной систем государства : материалы международной научно-практической конференции, 2023. – С. 492–497.

5 **Рахметов, С. М.** Проблемы совершенствования законодательства Республики Казахстан по противодействию семейно-бытовому насилию [Текст] // Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан. – 2020. – № 5(63). – С. 127–134.

6 Концепция семейной и гендерной политики в Республике Казахстан до 2030 года. Утверждена Указом Президента РК от 6 декабря 2016 года № 384 [Электронный ресурс]. – URL. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000384>.

7 **Глазырина, Л. А.** Профилактика насилия в образовательных организациях : учебное пособие для студентов педагогических вузов [Текст]. – Челябинск : Изд-во Юж.-Урал. гос. гум.-пед. ун-та, 2016. – 100 с.

8 **Truong, M., Yeganeh, L., Cartwright, A., Ward, E., Ibrahim, J., Cuschieri, D., Dawson, M., Bugeja, L.** Domestic/Family Homicide: A Systematic Review of Empirical Evidence [Text] // Trauma, Violence, & Abuse. – 2023. – Vol. 24. – № 3. – P. 1908–1928.

9 **Айтенова, Ш., Нуркеева, А., Байсакова, З.** Қазақстандағы отбасындағы, тұрмыстағы зорлық-зомбылықпен күреске кеткен шығынды бағалау: Электрондық басылым [Электрондық ресурс]. – Алматы: ФЭН, 2023.

10 **Прилуцкая, М. В.** Комплексная реабилитация женщин и девочек, пострадавших от домашнего насилия [Текст]. – Павлодар, 2022.

References

1 **Badamshin, I. D., Nabiev, F. F.** Semejno-by'tovoe nasilie : ponyatie, vidy', prichiny' [Domestic violence : concept, types, causes] [Text] // Obshchestvo, pravo, gosudarstvennost' : retrospektiva i perspektiva [Society, law, statehood : retrospective and prospect]. – 2020. – № 2(2). – P. 68–73.

2 **Toksanova, M. B.** Gosudarstvennaya sistema profilaktiki by'tovogo nasiliya v Respublike Kazaxstan : uchebnoe posobie [State system for the prevention of domestic violence in the Republic of Kazakhstan : a study guide] [Text]. – Almaty : Almanac, 2021. – 162 p.

3 **Kolesnikov, Yu. Yu.** Kriminalizaciya i dekriminalizaciya semejno-by'tovogo nasiliya : obzor sovremennogo ugolovnogogo zakonodatel'stva [Criminalization and decriminalization of domestic violence : a review of modern criminal

legislation] [Text] // *Novy'y Kazaxstan : aktual'ny'e tendencii razvitiya pravovoj, e'konomicheskoy i social'noj sistem gosudarstva : materialy' mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii* [New Kazakhstan : current trends in the development of legal, economic and social systems of the state : materials of the international scientific and practical conference]. – 2023. – P. 33–38.

4 **Mukanova, Z. A.** By'tovoe nasilie kak odna iz problem zakonodatel'stva Respubliki Kazaxstan [Domestic violence as one of the problems of the legislation of the Republic of Kazakhstan] [Text] // *Novy'y Kazaxstan : aktual'ny'e tendencii razvitiya pravovoj, e'konomicheskoy i social'noj sistem gosudarstva : materialy' mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii* [New Kazakhstan : current trends in the development of legal, economic and social systems of the state : materials of the international scientific and practical conference]. – 2023. – P. 492–497.

5 **Rakhmetov, S. M.** Problemy sovershenstvovaniya zakonodatel'stva Respubliki Kazahstan po protivodejstviyu semejno-bytovomu nasiliyu [Problems of improving the legislation of the Republic of Kazakhstan to combat domestic violence] [Text] // *Vestnik Instituta zakonodatel'stva i pravovoj informacii Respubliki Kazahstan* [BULLETIN of the Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan]. – 2020. – № 5(63). – P. 127–134.

6 Konceptiya semejnoy i gendernoj politiki v Respublike Kazaxstan do 2030 goda. Utverzhdena Ukazom Prezidenta RK ot 6 dekabrya 2016 goda № 384 [Concept of family and gender policy in the Republic of Kazakhstan until 2030. Approved by the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated December 6, 2016] [Electronic resource]. – URL. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000384>.

7 **Glazy'rina, L. A.** Profilaktika nasiliya v obrazovatel'ny'x organizatsiyax : uchebnoe posobie dlya studentov pedagogicheskix vuzov [Prevention of violence in educational organizations : a teaching aid for students of pedagogical universities] [Text]. – Chelyabinsk : Publishing house of South-Ural state humanities-pedagogical university, 2016. – 100 p.

8 **Truong, M., Yeganeh, L., Cartwright, A., Ward, E., Ibrahim, J., Cuschieri, D., Dawson, M., Bugeja, L.** Domestic/Family Homicide : A Systematic Review of Empirical Evidence [Text] // *Trauma, Violence, & Abuse*. – 2023. – Vol. 24. – N. 3. – P. 1908–1928.

9 **Ajtenova, Sh., Nurkeeva, A., Bajsakova, Z.** Qazaqstandaǵy otbasynndaǵy, túrmystaǵy zorlyq-zombylyqpen kúreske ketken syǵyndy baǵalau : Elektronidyq basylım [Assessment of the costs of combating domestic and family violence in Kazakhstan : Electronic edition] [Electronic resource]. – Almaty : FEN, 2023.

10 **Priluczka, M. V.** Kompleksnaya reabilitaciya zhenshhin i devocek, postradavshix ot domashnego nasiliya [Complex rehabilitation of women and girls who suffered from domestic violence] [Text]. – Pavlodar, 2022.

01.04.25 ж. баспаға түсті.

18.04.25 ж. түзетулерімен түсті.

29.04.25 ж. басып шығаруға қабылданды.

*Б. С. Юсупова¹, Р. Ж. Тұлкина², А. Ю. Хаймұлдина³,
А. Е. Мейрамғалиева⁴, А. К. Шаймерденова⁵

^{1,2,3,4,5}Торайғыров университет,

Республика Қазақстан, г. Павлодар.

Поступило в редакцию 01.04.25.

Поступило с исправлениями 18.04.25.

Принято в печать 29.04.25.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ПРОБЛЕМЕ БЫТОВОГО НАСИЛИЯ: АНАЛИЗ ВОСПРИЯТИЯ УЧИТЕЛЯМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

Это исследование направлено на изучение восприятия учителями образовательных учреждений проблемы бытового насилия. Основная цель работы – определить уровень осведомленности учителей о проблеме бытового насилия, их отношение и восприятие, а также проанализировать их готовность выявлять такие случаи среди учеников и реагировать на них. В рамках исследования был проведен опрос, в котором приняли участие учителя разного возраста, стажа работы и специализации.

Результаты исследования показали, что большинство педагогов осознают серьезность проблемы бытового насилия, однако часто сталкиваются с нехваткой знаний и навыков для эффективного вмешательства. Были выявлены основные факторы, влияющие на восприятие учителей, такие как культурные стереотипы, профессиональный опыт и уровень доступной методической поддержки. Анализ также показал, что для своевременного выявления и предотвращения случаев насилия учителям необходимы дополнительные тренинги и поддержка.

Проведенное исследование подчеркивает важность вовлечения учителей в образовательные и профилактические программы по борьбе с бытовым насилием. Результаты могут быть полезны для разработки стратегий обучения педагогов, создания методических рекомендаций и улучшения взаимодействия между образовательными учреждениями, семьями и социальными службами.

Ключевые слова: учителя, насилие, бытовое насилие, семья, восприятие.

**B. S. Yusupova¹, R. Zh. Tulkina², A. Yu. Khaimuldina³,
A. E. Meiramgaliyeva⁴, A. K. Shaimerdenova⁵*

*^{1,2,3,4,5}Toraighyrov University,
Republic of Kazakhstan, Pavlodar.*

Received 01.04.25.

Received in revised form 18.04.25.

Accepted for publication 29.04.25.

PEDAGOGICAL APPROACH TO THE PROBLEM OF DOMESTIC VIOLENCE: ANALYSIS OF PERCEPTION BY TEACHERS OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS

This study is aimed at investigating the perception of domestic violence by teachers in educational schools. The main goal of the work is to determine the level of teachers' awareness, attitudes, and perceptions regarding the issue of domestic violence, as well as to analyze their readiness to identify such situations among students and respond to them. A survey was conducted within the framework of the research, involving teachers of different ages, work experience, and specializations.

The results of the study showed that the majority of teachers are aware of the severity of domestic violence, but often face a lack of knowledge and skills for effective intervention. Key factors affecting teachers' perceptions were identified, including cultural stereotypes, professional experience, and the level of available methodological support. The analysis also indicated that teachers need additional training and support to timely identify and prevent instances of violence.

The conducted research highlights the importance of involving teachers in educational and preventive programs aimed at combating domestic violence. The results may be useful for developing strategies for teacher training, creating methodological recommendations, and improving the interaction between educational institutions, families, and social services.

Keywords: teachers, violence, domestic violence, family, perception.

Теруге 12.05.2025 ж. жіберілді. Басуға 30.06.2025 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

9,42 Kb RAM

Шартты баспа табағы 32,63.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген З. Ж. Шокубаева

Корректорлар: А. Р. Омарова, Д. А. Қожас

Тапсырыс № 4404

Сдано в набор 12.05.2025 г. Подписано в печать 30.06.2025 г.

Электронное издание

9,42 Kb RAM

Усл.п.л. 32,63. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка З. Ж. Шокубаева

Корректоры: А. Р. Омарова, Д. А. Қожас

Заказ № 4404

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.pedagogic-vestnik.tou.edu.kz